

УДК 340. 12

*Т. І. Бургарт, здобувачка при кафедрі філософії
Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*
**ДІАЛЕКТИКА АНТРОПОГЕННОГО І СОЦІАЛЬНОГО
У ВИМІРІ ЕКОСОФІЇ ПРАВА**

Проблема діалектики антропогенного і соціального з часів античності завжди хвилювала європейську філософську думку, вийшовши врешті-решт на рівень розуміння її як критерію можливостей коеволюційного процесу, здійснення якого у формі соціоприродного гомеостазу є останньою надією людства щодо його виживання. Цю проблематику вперше екстрапольовано у площині філософсько-правової рефлексії з обґрунтуванням надзвичайного значення права як ефективного регулятора цього процесу.

Ключові слова: антропогенне, соціальне, соціетальність, екософія, право, творчість.

Актуальність теми. Серед проблем, що нині хвилюють українську громаду (хоча, напевно, й світову громадськість також), є такі, що вже тривалий час залишаються предметом філософсько-правової рефлексії: це, передусім проблеми попередження та розв'язання правових конфліктів, котрі у різноманітних виявах репрезентовані як життям сучасного українського соціуму, так і практикою міждержавних та міжнародних відносин. За наявності достатньо розвинутого світового правового поля, що виступає інтеграційним чинником сучасного глобалізаційного процесу, виявляється нагальною проблема координації дій усіх суб'єктів міжнародного права та національного правопорядку з метою досягнення стану усталеного гармонійного їх співіснування.

Виникає питання: чому зусилля координаційних інституцій світового співтовариства, спрямовані на вдосконалення узгодженості дій усіх суб'єктів права, протягом тривалого часу не дають очікуваного результату?

Очевидно, відповіді на це запитання можуть бути різними, але чи задовольнять вони нас?

Серед можливих їх варіантів мусимо звернути увагу на той, який, на нашу думку, є надзвичайно вагомим з точки зору адекватності відповіді питанню. Маємо на увазі наявність певного зразка розв'язання цієї проблеми.

Так, з нашої точки зору, на земній кулі вже є регіон, що цілком відповідає критерію такого зразка: це — Скандинавія. Принаймні, вже півстоліття на теренах кожної з країн регіону здійснено реформи у напрямку розбудови правового, демократичного, екосоціального суспільства. Як на міждержавному рівні, так і в межах кожної країни регіону створені умови для існування режиму гармонійних стосунків соціального партнерства. Фактично йдеться про перший за сучасних умов досвід забезпечення суспільством усталеного соціоприродного гомеостазу.

Цей досвід, на жаль, не став прикладом для відповідних перетворень у інших країнах світу, що особливо прикро й в Україні, історично щільно

пов'язаною з культурою цього регіону як через наявність відповідного етнічного коріння в правлячій династії Київської Русі, так і достатньо тривалих дипломатичних зв'язків керманічів гетьманської України з правлячою династією Швеції. У цьому сенсі заклики керівництва країни до інтеграції у європейську спільноту виглядають дещо декларативними, бо остання чекає на його реальні кроки у напрямку адаптації саме цього кращого досвіду розбудови громадянського суспільства та правової державності в Україні.

Отже, що повчального маємо взяти з цього досвіду для здійснення філософсько-правової рефлексії у формі її найсучаснішого вияву, яким є екософія права [1], що, на наш погляд, як раз і дає підстави для пошуку адекватної відповіді на вище визначене питання? Як вважаємо, це пов'язано з усвідомленням методологічного значення діалектики антропогенного (природного) й соціального у співвіднесенні образу права образу людини.

Тому, зважаючи на певну відмінність нашого підходу до вивчення цього питання у межах тривалого філософсько-правового дискурсу [1-11] та його методологічну значущість у справі розв'язання завдань правової практики, ставимо на *мети* висвітлити у цій статті власне бачення його розв'язання.

Аналіз попереднього досвіду наукової розробки проблеми в контексті екософсько-правової парадигми. Не ставлячи перед собою завдання всебічного аналізу всеосяжної емпіричної бази цієї проблеми, виходимо з реальних можливостей рефлексії найбільш значущих її компонентів у вигляді провідних концепцій європейських та північно-американських дослідників [2; 4; 6; 7; 8-11].

У цьому сенсі можна послатися насамперед на міркування античних натурфілософів, для яких метою було отримання достовірного знання про “космос” як дім людини (“мікрокосм”), у алгоритмі гармонії з розвитком якою вона повинна була існувати, розбудовуючи свій соціум у формі поліса. Саме з тих часів однією із значущих властивостей світобудови вважалося й право [1, с. 18]. Для Платона, зокрема, воно уявлялося деякою одвічною ідеальною сутністю буття, яку пригадує людина, користуючись здатністю своєї невмирущої душі.

Тому в цілому можна погодитися з К. І. Шиліним, що Сократ та його послідовники створили “не просто Людину в (маленькій) людській істоті, що породжена Природою, а Людську Особистість, тобто те в людині, що пов'язує її з іншими людьми у загальнолюдське співтовариство, поєднуючи їх вже не тільки як створіння Природи, але й на відміну від Неї, у їх специфіці, без протиставлення їй” [12, с. 177].

Екософія права, як філософія гармонізації алгоритмів буття макро- й мікро-“космосу” шляхом оптимального використання права людиною, формується на підставі цих стародавніх міркувань як засіб забезпечення сталого соціоприродного гомеостазу. І хоча вони ґрунтувалися на міфологічному типі світогляду, їх гностичний потенціал не втратив за

тривалий час існування людського суспільства свого світоглядно-методологічного значення [1, с. 18].

На жаль, традиція розробки цієї екоософсько-правової проблеми античною думкою у наступну добу середньовіччя свідомо звужуються застосуванням теоцентричної парадигми мислення. Хоча, безперечно, доктрина розбудови “Града Божого”, була запропонована Августином Блаженным саме через надію привернути увагу можновладців до проблеми соціоприродного гомеостазу на підставі її теологічного обґрунтування. Продовжуючи цю справу, Фома Аквінський, на нашу думку, довершив розробку доктрини соціоприродного гомеостазу у своїх концептуальних працях, що склали кістяк екоософсько-правового аспекту томізму.

Але особливе значення у цьому сенсі, на наш погляд, мали гімни Франциска Ассизського, що оспівували християнина, як людину, релігійна свідомість якої потужно зв’язана з її природним потенціалом, що і є умовою її самозбереження через розуміння принципової неподільності й органічного єднання її з Природою у процесі божественного творіння, який є їх спільним онтологічним корінням [12, с. 122-123; 13, с. 95].

Однак, такий погляд, як визначальну характеристику християнства, не поділяють деякі сучасні його критики. Зокрема, дискусійною у цьому сенсі виглядає думка еколога Л. Уайт, що здійняла чимало галасу серед науковців. Відповідно до неї, “...християнство не тільки утвердило дуалізм людини й природи, але й наполягає на тому, що воля Божа є саме такою, яка вимагає від людини експлуатувати природу заради своїх цілей” [14, с. 197]. Таким чином, ніби підкреслюється ідейна екофобія християнства: “наша екологічна криза — це результат становлення... демократичної культури” [14, с. 188]. Така характеристика ідейних засад західної культури, що кваліфікуються самовбивчими, певною мірою нагадує критику засад європейської цивілізації та її правопорядка О. Шпенглером [15].

Розуміємо, позиція, що розглядається як альтернативна нашій, фактично змушує визнати існування принципової дихотомії між людиною як просто біоістотою та людиною як істотою соціальною, чим фактично руйнується жива діалектична “тканина” реального життя. Ця позиція малює, як на нас, спекулятивно посилаючись на критику християнства, людину як виключно екофобного ідеолога, що творить культуру своєї цивілізації як принципово екофобну, покладаючись на ніби “дане їй від Бога” право панувати над світом, над Природою: “Людина дала імена всім тваринам, встановивши у такий спосіб над ними своє панування. Бог передбачив й спланував все це виключно для користі людини із тим, щоб він керував світом; будь-яка природна істота не має ніякого іншого призначення, крім того, щоб слугувати цілям людини” [14, с. 196].

Принциповий вирок Л. Уайт однозначно викриває екофобність західної цивілізації та її репрезентанта, як генетично виродженої істоти, що раніше “...була частиною природи, а тепер... стала її експлуататором” [14, с. 195]. Може, цим самим вона намагалася протиставити екофобність християнського Заходу екофільності цивілізацій Сходу? Але, як би там не

було, прийняти таку характеристику християнства як основи культури західної цивілізації ми не можемо. Скоріше треба дивитися на цю проблему крізь площину питання використання християнства можновладцями як прикриття своєї екофобної політики й соціальної практики. Тим паче, дивно те, що Л. Уайт не співставляє дві протилежності в культурі Заходу: екофільну, гуманістичну традицію античності, середньовіччя та Нового часу, яка, без сумніву, ґрунтується й на християнському світогляді, та іншу, екофобну лінію в ідеології, політиці й соціальній практиці можновладців Заходу (церковних у тому числі) тих історичних епох, які репрезентовані утвердженням ними соціетальної моделі соціуму, що перевтілює право у форму соціетального державного закону, для якого не існують імперативи позакласової справедливості, демократії й соціального партнерства.

Виходячи з подальшого аналізу дискурсу навколо проблем діалектики антропного й соціального початків у природі права, можна погодитися з думкою К. І. Шиліна, який зауважив, що: “Обговорення проблем екології звичайно співвідноситься з проблемами антропології. Але власне це співвіднесення не доводиться до логічного завершення і, тому, розуміється спрощено. ...Для того, щоб відповісти на питання про те, що таке екологія, треба вже знати відповідь на питання, що таке людина... За такого підходу до розуміння екології виявляється проблемним питання щодо генези та джерел екологічної катастрофи. І якщо факт неприродної появи людини вже сам по собі може бути інтерпретований як прецедент першого глобального конфлікту, то вся наступна історія постає історією, як доводив би Гегель, екологічного духу цього трансцендентального конфлікту. Трансценденталізм у цьому випадку дозволяє перший конфлікт віднести не до низки наступних за ним конфліктів, а як до умови, до того, без чого їх просто не було б” [12, с. 120].

Таким чином, бачимо, що перша відповідь на питання міститься у ньому самому. В пошуках джерела екологічної катастрофи ми у його якості знаходимо людину, яка ніби фактом своєї появи порушила природні зв'язки у світобудові. А якщо його породжує надприродний початок усього, яким за християнством є Бог, то чи не можна тепер перекласти відповідальність за екологічну кризу на нього? І чи не у цьому припущенні знаходимо виправдання екофобії можновладців Заходу, що знайшла свій вияв у свавільному використанні адміністративної сили під гаслом незаперечності статусу “позитивного” (державного) закону як ефективного менеджеріального знаряддя, що має оперативно обмежувати будь-які прояви свободи правового волевиявлення громадян, яка не узгоджується з політикою правлячого істеблішменту?

Щоб позбавитися абсурдності такої логіки пошуку відповіді на питання про те, хто нестиме відповідальність за протирічливі наслідки розвитку західної цивілізації, як раз й вдамося до застосування екоософсько-правової парадигми мислення.

Можна стверджувати, що вона, насправді, лише починає відлік шляху свого освоєння науковцями. Як слушно зауважив С. В. Шефель: “Серед

першорядних її завдань... проблема реалізації нею функції методологічного знаряддя для творення сучасної правової культури, просякнutoї екологічним змістом та сенсом... ” [1, с. 18].

Розв’язання цієї проблеми пов’язане з урахуванням комплексу чинників, через які виявляється діалектика антропогенного й загальносоціального, притаманна протирічливому правопорядку нашого соціуму транзитивного типу. У цьому ми цілком, згодні з С. В. Шефелем, який зазначає, що це, по-перше пов’язане з відсутністю політичної та духовної його єдності, інерцією відтворення юридичного нігілізму; по-друге, — з принциповою зміною економічних засад країни, зростаючою прірвою між інтересами представників різних верств населення, законодавче врегулювання відносин між якими за принципом справедливості блокується певними силами у парламенті, виходячи з їхньої корпоративної логіки боротьби за контроль над владними важелями управління державою; по-третє, — із зростаючою недовірою громадян до системи владних інституцій, неузгодженість дій яких продукується ігноруванням їхніми представниками концептуальних положень Конституції, погрожуючи суттєвому викривленню правових почуттів громадян та суспільно значущої правової психології [1, с. 18-19].

Дійсно, за таких обставин не можливо переведення закладених у Основному Законі [16] держави духовних екзистенціалів й нормативних цінностей на рівень дії соціальних атракторів шляхом консолідації їх у площині системної правової ідеології як основи державної стратегії, яка б мала за мету досягнення екосоціально-правової гармонії в нашій країні, або розвиненої форми соціального партнерства.

В сенсі нашої розвідки плідними виявилися як ідеї деяких правознавців [4; 17-18], так і судження, що визначають сутність філософської рефлексії цього феномену. Маємо на увазі думки О. О. Бандури [3], О. Г. Данильяна [20-22], О. П. Дзьобаня [23], Р. О. Кабальського [24], Ю. Ю. Калиновського [25], Г. П. Клімової [26], С. І. Максимова [6], В. А. Трофименка [7], що аналізували прояви цього феномену у надпозитивістському сенсі, розглядаючи складне співвідношення певних рівнів правової реальності, зокрема співставляючи сутнісне значення категорій правової культури й правосвідомості з феноменом правової державності на підставі філософського осмислення їхньої діалектики у перспективі розбудови громадянського суспільства. Тому осмислення цієї проблеми ми ґрунтуємо на синтезі як їхніх здобутків, так і доробку екософів (А. Гора [27], Г. Йонаса [28], К. М. Маєра-Абіха [29], О. І. Субетто [30], Чжоу Хун [31], Ф. -Е. Шварцкопфа [32], К. І. Шиліна [12; 33], Р. Г. Яновського [34]).

Ґрунтуючись на таких теоретичних підмурках, авторка цієї праці у свою чергу екстраполювала свою увагу на сферу дослідження діалектики антропогенного (людиноприродного) й соціального у природі права, фундуєчи категоріально-понятійний апарат власної концепції екософії права, під якою, уточнюючи усі попередні запропоновані визначення [1, с. 18, 22; 35, с. 45-46], розуміється пост(мета)некласична парадигма філософії

угармонювання стосунків між людьми у соціумі та з Природою через екологізацію правосвідомості.

Основоположне значення при цьому відводиться поняттю ціннісного змісту норми закону, вже як категорії екоософсько-правової аксіології, з яким пов'язується зміна парадигмальної орієнтації правосвідомості передусім представників політичного істеблїшменту й менеджменту, законодавчої гілки влади України як суб'єктів правотворчого процесу. В цьому сенсі вбачається можливість набуття ними здатності фундувати реальний інструментарій перспективних соціальних перетворень в країні через принципову зміну їхнього типу мислення в цілому та правового мислення особливо. Це означає прийняття ними у якості основи своїх правових переконань, що програмуватимуть їхні реальні кроки у правотворчості та суспільно значущій поведінці, принципів верховенства права, справедливості, взаємоповаги й рівноцінного взаємовизнання усіх суб'єктів права. Коли, виходячи з цих основоположних правових принципів, завдяки їхнім зусиллям, як свідомих учасників правотворчого процесу, зміст кожної норми вітчизняного законодавства буде узгоджений не тільки з вимогами чинної Конституції України [16], а й парадигмально оновленим, можна буде казати, що відбулася саме екологізація їхньої правосвідомості. Тим самим, буде закладено підґрунтя для поширення цього процесу на всі верстви населення країни, тобто створені умови для подолання застарілої хвороби продукування суспільством і перш за все представниками державницьких інституцій правового нігілізму.

У цьому сенсі звертаємося по допомогу у розв'язанні проблеми дихотомії антропогенного та соціального, що залишається істотною, як з точки зору теорії, так і практики регулювання правовідносин, до нетривіальної думки І. Канта. Для досягнення цієї мети він вважав необхідним формувати той стан суспільства (*status civilis*), коли стосунки між людьми ґрунтуються виключно на таких умовах, за яких кожний може користуватися (*teilhafting warden*) своїм правом, а формальний принцип можливості існування такого стану, що розглядається з точки зору ідеї волі, яка встановлює загальні закони, є не чим іншим, як суспільною справедливістю, котра у відношенні можливості, чи дійсності, чи необхідності володіння предметом... у відповідності до закону може бути поділена на *охоронну*, *взаємопридбану* й *розподільчу* (відсутність останньої є ознакою не правового стану — *status naturalis*) [5, с. 224-225].

В черговий раз переосмислюючи цю думку, підкреслимо, що *новизна* постановки досліджуваної проблеми (включаючи й сучасне розуміння того, чим є правове суспільство) міститься у визначенні методологічної специфіки екоософсько-правової парадигми. Виходячи з її підстав, розуміємо, що ключовим чинником бажаної еволюції соціуму має стати правова людина як екологічно-цілісна особистість й творча індивідуальність. Формування її не може бути не пов'язано з екологізацією правосвідомості громадян, духовним їх оновленням на засадах набуття знань про гармонізацію соціальних стосунків в цілому й правовідносин зокрема, де вирішальна роль відводиться

чиннику визнання людиною своєї *відповідальності* щодо усіх проявів життя. У цьому сенсі людина, що виховується як екологічно-правова особистість та творча індивідуальність, як раз і здатна перебрати на себе відповідальність і за своє життя, і за майбутнє соціуму та Природи, тобто здатна свідомо скеровувати соціоприродний гомеостаз у гармонійне русло. Наслідком так парадигмально орієнтованого духовно-творчого піднесення людини та її соціуму має стати оптимізація використання природних ресурсів, і в першу чергу людських, що витрачаються на боротьбу людей між собою і з Природою, а також — переключення цих сил на їхню співтворчість, що є умовою виведення кожної свідомої людини, як і взагалі людства на рівень свідомих суб'єктів гармонізації соціоприродного гомеостазу.

Висновки. Прогноз, що маємо обґрунтувати в контексті такого підходу до розв'язання дихотомії антропогенного й загальносоціального у людській практиці, соціальній творчості взагалі й правотворчості зокрема, не може здійснитися сам по собі. Щоб це сталося треба, аби втіленні у природі людини екологічно-гуманістичні ознаки з образу її соціально-правового ідеалу перетворилися на її особисті переконання, ціннісні настанови і, тим самим, набули статусу структуроутворюючих чинників системи засобів утвердження життя, щоб стати ще дослівними й позавербальними почуттями людей, змінивши у цій ролі всі негативні емоційні схеми їх психіки. На нашу думку, людство вже цілком дозріло до розуміння того, що не має іншого вибору, ніж брати на озброєння ідею розбудови екологічно чистого, гуманістично-правового суспільства заради утвердження гармонії усіх складників соціоприродного гомеостазу.

Сучасну глобальну екологічну ситуацію у цьому зв'язку ми не можемо розглядати у якості усього лише наслідку помилок, котрих припустилося людство. Екологічні проблеми — це не тільки помилки людства, а ще й дещо більш фундаментальне, що пов'язане із самим способом буття людини.

Екософія права як раз повинна стати умовою подолання підтримуваної соціетальною цивілізацією дихотомії антропогенного й соціального, сприяючи свідомим зусиллям людства щодо її подолання та забезпечення органічного взаємодоповнення цих складників людського буття. Це можливо, якщо: по-перше, буде змінено характер (право) творчості, її парадигма, що передбачає зміну зв'язки: життя => (право) творчість на якісно нову: (право)творчість => життя, співвідношення яких обумовлено розумінням його як полівимірної тотожності; по-друге, буде знятий екофобний замір утилітарно-прагматичної форми (право)творчості, що заперечує коеволюцію Природи, людини, соціуму, та її гармонізацію у форму цілісного модуля (екологічно-правової) творчості ↔ життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шефель, С. В. Екософія права / С. В. Шефель // Наук. зап. Харків. ун-ту Повітр. Сил. Соціальна філософія, психологія. — 2008. — Вип. 1 (30). — С. 18–24.
2. Апель, К. —О. Дискурсивна етика: політика і право / К. —О. Апель. — К.: Укр. філос. фонд, 1999.

3. Бандура, О. О. Єдність цінностей та істини у праві: монографія / О. О. Бандура. — К.: НАВСУ, 2000.
4. Давид, Р., Жоффре–Спинози К. Основные правовые системы современности / Р. Давид, К. Жоффре–Спинози. — М.: Междунар. отношения, 2003.
5. Кант, И. Метафизика нравов / И. Кант. — М.: Мысль, 1965 (Сочинения: в 6 т. / И. Кант; т. 4. — ч. 2). — С. 107—304.
6. Максимов, С. И. Правовая реальность: опыт философского осмысления: монографія / С. И. Максимов. — Х.: Право, 2002. — 328 с.
7. Трофименко, В. А. Розум і воля як антропологічні основи права: Монографія / В. А. Трофименко. — Х.: ФО-П ЛЛС, 2006.
8. Legal Positivism: reference collection / [edited by Mario Jori; University of Cagliari]. — N. Y.: University Press, 1992.
9. Natural Law: reference collection / [edited by John Finnis; University of Oxford]. — N. Y.: University Press, 1991. — Vol. I.
10. Natural Law: reference collection / [edited by John Finnis; University of Oxford]. — N. Y.: University Press, 1991. — Vol. II.
11. Postmodernism and Law / [edited by Dennis Patterson; the State University of New Jersey]. — Dartmouth: Publishing Company Limited, 1994.
12. Шилин, К. И.: Буддизм — глобальная эософия будущего: краткая энциклопедия: в 3 т. / К. И. Шилин. — М.: Очаг, 1998. — Т. 3: Гении будущего. — 1998.
13. Мережковский, Д. Пушкин // Пушкин в русской философской критике: (сборник; сост. Р. А. Гальцева): статьи / Д. Мережковский. — М.: Книга, 1990. — С. 92—160.
14. Уайт, Л., мл. Исторические корни нашего экологического кризиса // Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности: (сборник; пер. с англ. и франц.; сост. Л. И. Василенко и В. Е. Ермолаева): статьи / Л. Уайт-мл. — М.: Прогресс, 1990. — С. 188—202.
15. Шпенглер, О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории / О. Шпенглер; пер. с нем. — М.: Мысль, 1998. — (в 2 т.).
16. Конституція України: прийнята п'ятою сесією Верховної Ради України 28 червня 1996 р. — К.: Юрінком, 1996.
17. Андрейцев, В. І. Право екологічної безпеки / В. І. Андрейцев. — К.: Знання-Прес, 2002.
18. Кириченко, С. О. Співвідношення соціальної правової державності і громадянського суспільства в умовах сучасної України: дис. ...канд. юрид. наук / С. О. Кириченко. — К., 2001.
19. Тодька, Ю. Н. Конституционные основы формирования правовой культуры: монографія / Ю. Н. Тодька. — Х.: РАЙДЕР, 2001.
20. Данильян, О. Г. Деякі причини, що впливають на формування правової культури в перехідному суспільстві / О. Г. Данильян // Пробл. законності: респ. міжвідом. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. — 2004. — Вип. 68. — С. 145—153.
21. Данильян, О. Г. Деякі проблеми формування правової культури в перехідному суспільстві / О. Г. Данильян // Держ. буд-во та місц. самоврядування: зб. наук. праць АПрНУ. — 2004. — Вип. 7. — С. 14—25.
22. Данильян, О. Г. Специфіка формування правової культури в транзитивному суспільстві / О. Г. Данильян // Наук. зап. Харків. ун-ту Повітр. Сил. Соціальна філософія, психологія. — 2006. — Вип. 2 (26). — С. 3—15.
23. Дзьобань, О. П. До питання про осмислення сутності правової держави / О. П. Дзьобань // Бюл. М-ва юстиції України. — 2005. — № 9. — С. 23—30.
24. Кабальський Р. О. Нормативність права як предмет філософського аналізу: дис. ...канд. юрид. наук / Р. О. Кабальський. — Х., 2008.
25. Калиновський, Ю. Ю. Правосвідомість українського суспільства: генеза та сучасність: монографія / Ю. Ю. Калиновський. — Х.: Право, 2008.

26. Клімова, Г. П. Поняття і структура правової культури: матеріали наук. конф. [«Економічне, політико-правове і духовне життя в Україні та розвиток особистості»], (Харків, 12—13 квіт. 2001 р.) / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. — Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. — С. 48—50.
27. Гор, А. Земля у рівновазі: Екологія і людський дух / А. Гор; пер. с англ. — К.: Інтелсфера, 2001.
28. Йонас, Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Г. Йонас; пер. з нім. — К.: Лібра, 2001.
29. Маєр-Абіх, К. М. Повстання на захист природи. Від доквілля до спільно світу / К. М. Маєр-Абіх; пер. з нім. А. Єрмоленко. — К.: Лібра, 2004.
30. Субетто, А. И. Экокультура как форма неклассического социоприродного гомеостаза на базе общественного интеллекта: матер. IX междунар. конгресса [“Экологическая культура в научных, философских и богословских интерпретациях”] (С. —Петербург, 17—19. 10. 1996 г.). — СПб.: Издат. фирма “Наука”, 1996. — С. 112—116.
31. Лапина, З. Г. Экологическое воспитание — творческая индивидуальность будущего / З. Г. Лапина, Хун Чжоу, К. И. Шилин. — М.: ГУП Изд-во «Нефть и газ» РГУ нефти и газа им. И. М. Губкина, 2002.
32. Шварцкопф, Ф. –Э. Метаморфоза данного: На пути к созданию экологии сознания / Ф. –Э. Шварцкопф; пер. с англ. Н. Леняшин. — М.: Идея—Пресс, 2000.
33. Шилин, К. И. Экософские начала социологии будущего / К. И. Шилин. — М.: Социум, 2000 (Первая энциклопедия третьего тысячелетия; т. 1).
34. Яновский, Р. Г. Экологичная парадигма обществоведения: матер. IV Кондратьевских чтений [«Краеугольные камни новой парадигмы обществоведения. Традиции и перспективы российской научной мысли»], (Москва, 10. 05. 1996 г.). — М.: Междунар. фонд Н. Д. Кондратьева, 1996. — С. 28—31.
35. Шефель, С. В. Екософія права як методологія формування екоправової культури / С. В. Шефель, Т. І. Бургарт // Правова культура і громадянське суспільство в Україні: стан і перспективи розвитку: (матер. міжнар. наук. конф., 12 жовт. 2007 р.). — Х., 2007. — С. 45—47.

Диалектика антропогенного и социального в экософско-правовом измерении.

Бургарт Т. І.

Проблема диалектики антропогенного и социального с античных времен всегда оставалась востребованной в европейской философской мысли, в конце концов выйдя на уровень ее понимания как критерия возможностей коэволюционного процесса, осуществление которого в форме социоприродного гомеостаза составляет исключительную цель выживания человечества. Эта проблематика впервые экстраполируется в плоскости философско-правовой рефлексии, обосновывая чрезвычайное значение права как эффективного регулятора этого процесса.

Ключевые слова: антропогенное, социальное, социетальность, экософія, право, творчество.

Anthropogenic and social dialectics in legal ecosophic dimension.

Burgart T. I.

Since antiquity anthropogenic and social dialectics problem has been a problem in demand in the European philosophical thought, reaching finally the level of its understanding as a possibility criterion of co-evolutional process, the realization of which in the form of socially natural homeostasis presents an exceptional aim of humanity survival. This range of problems is extrapolarized for the first time in-plane of legal philosophical consideration, substantiating the extreme importance of law as an effective regulator of this process.

Key words: Basic terms: anthropogenic, social, societhality, ecosophy, law, creation.